

UZ PROSLAVU 20. OBLJETNICE HRVATSKE UKRAJINISTIKE

Na Filozofskome fakultetu u Zagrebu svečano je 8. svibnja 2018. predstavljen zbornik radova posvećen 20. obljetnici osnutka samostalnoga, cjelovitoga studija ukrajinskoga jezika i književnosti. Pod naslovom *UKRAJINISTIKA NA SVEUČILIŠTU U ZAGREBU: 20 GODINA / УКРАЇНІСТІКА В ЗАГРЕБСЬКОМУ УНІВЕРСИТЕТИ: 20 РОКІВ* publikaciju je izdao FF press (Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu), uredile su je dr. sc. Željka Čelić, izv. prof. na Katedri za ruski jezik i dr. sc. Tetyana Fuderer, izv. prof. na Katedri za ukrajinski jezik i književnost pri Odsjeku za istočnoslavenske jezike i književnosti Filozofskoga fakulteta u Zagrebu. Recenzentice su zbornika dr. sc. Rafaela Božić, izv. prof. sa Sveučilišta u Zadru i dr. sc. Oljga L. Palamarčuk, red. prof. sa Sveučilišta u Kijevu.

Obilježavajući 20 godina *mladoga* studija, jedinoga u Hrvatskoj, taj besprijeckorno organizirani svečani događaj bio je prilika za podsjećanje nazočnih na povijest hrvatske ukrajinstike i ganutljivi *hommage* duši toga studija – mr. sc. Rajisi Ivanivnoj Trostinskoj, kojoj je zbornik posvećen. Za razliku od proslave 10. obljetnice studija, kad se na njezin suzdržani istup našom velikom dvoranom VII prolomio dug i ovacijama popraćen pljesak kakav nije doživio ni jedan drugi govornik, ova je proslava imala komemoracijsku notu. Naša draga *pani Rajisa*, koja nas je iznenada napustila 14. prosinca 2016. godine, ostavila je neizbrisiv pečat u povijesti ovoga neofilološkoga studija i svojom je požrtvovnošću zasjenila sva velika imena koja su u toj povijesti trajno zabilježena. Naime, ukrajinstika na našem fakultetu ima dugu tradiciju; 1964. godine, davno prije bolonjske reforme i službene razmjene lektora posredstvom resornoga Ministarstva, u okviru studija rusistike pokrenut je lektorat ukrajinskoga jezika. Nastavu koja je osim jezika obuhvaćala i ukrajinsku književnost, povijest, glazbu i folklor, vodili su stručnjaci iz Ukrajine koji su uvijek privlačili studente rusistike i drugih studija na fakultetu. Tu suradnju inicirali su i podržavali naši vodeći profesori ruskoga jezika i književnosti – akademici Aleksandar Flaker i Antica Menac – koji su se i prije pokretanja lektorata bavili ukrajinskim književnim i jezičnim temama. Svoj interes za ukrajinsku kulturu njih dvoje su prenijeli i mlađim naraštajima pa se danas može reći da naša ukrajinstika odavno stoji na čvrstim temeljima.

U sadržaju zbornika koji obaseže 430 stranica na prvom je mjestu posveta Rajisi Trostinskoj s dirljivim stihovima Tarasa Ševčenka (i na naslovnici zbornika jedan je njegov akvarel) i njezina fotografija. Nakon čestitke dekanice Fakulteta tadašnja pročelnica Odsjeka za istočnoslavenske jezike i književnosti Željka Čelić daje detaljan opis povijesti studija naše ukrajinstike od osnutka lektorata (tu su i imena svih

ukrajinskih lektora) sa svim podacima o samostalnom studiju ukrajinistike od akad. god. 1997./98., odnosno tijekom proteklih 20 godina (str. 10–13). Napominjemo da se 2003. godine najveći fakultetski odsjek, Odsjek za slavenske jezike i književnosti, razdjelio na tri zasebna odsjeka – za istočnoslavenske, južnoslavenske i zapadnoslavenske jezike i književnosti. Prvi predstojnik samostalne Katedre za ukrajinski jezik i književnost (unutar Odsjeka za istočnoslavenske jezike i književnosti) bio je osnivač studija ukrajinistike prof. dr. sc. Milenko Popović, i danas aktivan prof. emeritus. Uz punu podršku prof. A. Menac i prof. A. Flakera najčvršći oslonac prof. Popoviću bila je Rajisa I. Trostinska, pretposljednja lektorica iz Ukrajine, koja je ostala u Zagrebu da bi studiju naše ukrajinistike doslovce darovala svoj život. Održavala je najveći dio nastave, surađivala na projektima prof. A. Menac, pisala znanstvene i leksikografske članke, 1997. godine stekla naslov magistra znanosti, uložila sve svoje snage u održavanje akademske razine *svoga* studija i jačanje mladih snaga. Ovaj je zbornik skroman izraz zahvalnosti za njezinu nesebičnu brigu, žrtvu, zauzetost, marljivost, upornost, strpljivost, skromnost, samozatajnost i dobrotu.

Kratka biografija i cjelovita bibliografija mr. sc. Rajise I. Trostinske (str. 14–20) prethode tekstu dviju urednica (str. 21–32) u kojemu se predstavljaju svi prilozi u zborniku, odnosno njihovi autori. Taj je uvodni tekst vrlo informativan i više nego dovoljan za upoznavanje sa sadržajem zbornika koji sadrži 32 članka na hrvatskom, ukrajinskom, ruskom i srpskom jeziku te 6 posebnih priloga – prijevoda.

Prvim, mojim prilogom u zborniku (“Da bi dopjevalo – srce treba riječi...”), koji samo evocira moja sjećanja na Rajisu Trostinsku i na rađanje studija ukrajinistike, urednice su mi iskazale posebnu čast. U njemu je najvrjedniji prepjev Cesarićeve pjesme “Noć tajanstva” kojim Rajisa Trostinska potvrđuje i svoj pjesnički talent. Na znanstvene i stručne priloge osvrnut ćemo se detaljnije – uz napomenu da su imena ukrajinskih autora latinicom napisana na engleski način – prema međunarodnim normama, odnosno da nisu transliterirana na hrvatsku latinicu. Rekla bih – nažalost, jer su tako ostala teško prepoznatljiva pa i *nečitljiva* hrvatskim čitateljima (npr. Shevchenko se jedva može povezati sa Ševčenkom).

Prilozi u zborniku nisu raspoređeni tematski pa ćemo ih ovdje pokušati barem okvirno povezati i prikazati prema područjima na koja se odnose prilozi pojedinih autora.

Književnost je u zborniku zastupljena slabije od jezikoslovlja. Akademik **Josip Užarević**, stručnjak za rusku književnost s Filozofskoga fakulteta u Zagrebu u svom članku “Zadonština” (str. 47–59) uspoređuje *Zadonštinu* (kraj 14. ili poč. 15. st.) iz doba Moskovske Rusi sa *Slovom o vojni Igorovoj* (kraj 12. st.) iz vremena Kijevske Rusi te posebnu pozornost posvećuje ideologiji *Zadonštine* koja je nastala na ideji književnoga, genealogijskoga, političkoga i vjerskoga kontinuiteta, uključujući odnos

poganstva i kršćanstva. **Jevgenij Paščenko**, red. prof. ukrajinske književnosti na Filozofskome fakultetu u Zagrebu, iznimno zauzeti promicatelj ukrajinske kulture i ukrajinsko-hrvatskih kulturnih i književnih veza, u svome prilogu “Biblioteka *Ucrainiana Croatica* 2008–2018” (str. 88–99) rekapitulira djelovanje zagrebačke ukrajinistike na izdanjima Biblioteke koju uređuje i koja je urodila brojnim knjigama o ukrajinskoj povijesti, kulturi, književnosti te o slabije poznatim i gotovo nepoznatim ukrajinsko-hrvatskim kontaktima. **Tanja Gaev**, magistrica znanosti i viša lektorica za ukrajinski jezik s Filološkoga fakulteta u Beogradu, u svome nam radu “Stvaralaštvo Lesa Martoviča u srpskom prevodu” (str. 188–198) otkriva galicijskoga autora satirične proze s prijeloma 19. i 20. stoljeća. Uspoređujući izvornik sa srpskim prijevodom, autorica ističe jezične i stilske postupke koji na osebujan način oslikavaju društvene prilike i odnose u ondašnjoj austrougarskoj provinciji. **Domagoj Kliček**, asistent na zagrebačkoj ukrajinistici, u svome prilogu “Evolucija lika majke *pokrytke* u stvaralaštvu Tarasa Grygorovyča Ševčenka” (str. 243–250) obrađuje društveni položaj neudanih majki, kako ih u trima lirskim poemama (Katerina, Sluškinja i Marija) opisuje Ševčenko. Svojim prijevodima Ševčenkovih stihova autor ilustrira pjesnikove poglede na *pokrytke* – od romantičarske Katerine do Majke Božje koja opravdava svako majčinstvo. **Anna Komarytsya (Анна Орестівна Комариця)**, prvostupnica na Filološkome fakultetu Sveučilišta u Lavovu, u svome prilogu “Топос таємниці у творах Михайла Яцкова й Антуна Густава Матоша” (str. 251–259) povezuje stvaralaštvo suvremenika (i vršnjaka) Mihajla Jackova i A. G. Matoša s obzirom na topos misterija u ukrajinskoj i hrvatskoj moderni. Oba pisca stavlja u kontekst europske moderne i vezuje uz poetiku Baudelairea, Verlainea, Poea. **Dariya Pavlešen**, viša lektorica na zagrebačkoj ukrajinistici u svome prilogu “O nekim obilježjima *Leksikona intimnih gradova* Jurija Andruhovyča” (str. 290–301) analizira najvažnije značajke zbirke eseja jednoga od najznačajnijih suvremenih ukrajinskih pisaca.

Dva priloga u zborniku povezuju književnost s jezikoslovljem. Tako **Željka Čelić**, izv. prof. na zagrebačkoj rusistici, i **Tetyana Fuderer**, izv. prof. na zagrebačkoj ukrajinistici, svoj opširni rad “Jezik i motivi književnog djela kao izvor kulturnog identiteta u hrvatskoj percepciji – Puškin i Ševčenko u sociolingvističkoj analizi” (str. 121–145) posvećuju dvojici najznačajnijih klasika ruske i ukrajinske književnosti 19. stoljeća, stvarnim tvorcima suvremenoga ruskoga i ukrajinskoga jezika koji su svojom poezijom premostili stoljeća i uveli rusku i ukrajinsku književnost u europski kulturni krug. Uspoređujući Puškinov “Kavkaz” i Ševčenkovu “Muzu” zaključuju da je riječ o poetici koja u bitnim značajkama povezuje ovu dvojicu velikih pjesnika. **Alla Zasluzhena (Алла Андріївна Заслужена)**, predavačica na Nacionalnom zrakoplovnom sveučilištu u Kijevu, u svome se radu “Відтворення концептуальних

метафор українською та російською мовами. На матеріалі перекладу роману Г. Д. Робертса *Шантарам*” (str. 373–381) bavi problemima transpozicije konceptualnih metafora u ukrajinskom i ruskom prijevodu romana *Shantaram* G. D. Robertsa.

Velik broj jezikoslovnih, uglavnom komparativnih, priloga bavi se različitim temama. Jedno od njih je i područje frazeologije. Tako akademik i profesor na Sveučilištu u Harkovu **Volodymyr Kalashnyk (Володимир Семенович Калашник)** u svom članku “Сторінки новітньої слов’янської перекладної фразеології (на матеріалі української та хорватської мов)” (str. 38–46) na usporedbama ukrajinske i hrvatske frazeologije analizira načine prevođenja u okvirima nove slavenske frazeologije. Posebno ističe rezultate suradnje R. Trostinske s A. Menac i primjene rezultata te suradnje na ukrajinski jezik. **Anita Hrnjak**, viša lektorica za ruski jezik na Filozofskome fakultetu u Zagrebu i doktorica znanosti, obrađuje zanimljivu suvremenu temu “Ljubavni život žene u ogledalu. Rodno obilježene frazeologije hrvatskoga i ruskog jezika” (str. 209–217). Uspoređujući i analizirajući frazeme koji oslikavaju današnje muško-ženske društvene odnose, autorica konstatira androcentričnost i patrijarhalnost ruskoga i hrvatskoga društva.

Više je priloga posvećeno leksikologiji i leksikografiji. Tako **Liudmyla Vasylyeva (Людмила Павлівна Васильєва)**, profesorica slavenske filologije na lavovskom sveučilištu, uz ostalo i kroatistica, svoj prilog “Tematski rječnici u nastavi slavenskih jezika kao inih” (str. 352–360) zasniva na vlastitim iskustvima u obradi pionirskoga ukrajinsko-hrvatskoga tematskoga rječnika (Lj. Vasiljeva, Bogdan Sokil i Oljga Tkačuk, Lavov 2016). Asistentica na Odsjeku za slavistiku na Sveučilištu u Kijevu **Lesja Petrovska (Леся Євгенівна Петровська)** i **Ana Dugandžić**, viša lektorica na zagrebačkoj ukrajinistici, u zajedničkom se prilogu “Зіставна характеристика української і хорватської лексики в соціокультурному аспекті (до питання про міжмовну еквівалентність)” (str. 302–311) bave pitanjima leksičke ekvivalencije pri prevođenju s ukrajinskoga na hrvatski i obratno s obzirom na sociokulturne specifičnosti tekstova. **Ivana Vidović Bolt**, redovita profesorica, i **Miroslav Hrdlička**, asistent, oboje sa zagrebačke polonistike, u svom prilogu “*Dom i domovina* u vremenu i prostoru” (str. 361–372), koji posvećuju R. Trostinskoj, uspoređuju i analiziraju značenja spomenutih leksema u hrvatskom, poljskom i ukrajinskom jeziku. **Iryna Shpitko (Ірина Миколівна Шпілько)**, docentica na dnjeprpetrovskom sveučilištu, u svom članku “Національно-мовна основа мотивації й номінації українських і хорватських різнокорневих соматизмів” (str. 333–342) uspoređuje i analizira ukrajinske i hrvatske somatizme na onomastičkoj razini. **Viktor Kulchytskyi (Віктор Іванович Кульчицький)**, docent na Nacionalnom zrakoplovnom sveučilištu u Kijevu, u svome radu “Специфіка словоскладання та його номінативних

властивостей (на матеріалі німецької мови)” (str. 272–279) raspravlja o značenju i funkciji crtice (defisa) u tvorbi neologizama u suvremenome njemačkom jeziku. **Kristian Lewis**, viši znanstveni suradnik u Institutu za hrvatski jezik i jezikoslovlje u Zagrebu, u članku “Kategorija živosti i hrvatsko-ruski lažni prijatelji” (str. 280–289) istražuje i obrađuje iskazivanje kategorije živog/neživog u rusko-hrvatskoj homonimiji.

Nekoliko je radova posvećeno stručnoj terminologiji različitih područja pa tako **Olena Kovtun (Олена Віталіївна Ковтун)**, doktorica pedagoških znanosti, profesorica na Nacionalnom zrakoplovnom sveučilištu u Kijevu, u članku “Українська авіаційна термінологія: лінгвістичний та лексикографічний аналіз” (str. 260–271) analizira ukrajinsko zrakoplovno nazivlje. **Iryna Protsyk (Ірина Романівна Процик)**, docentica na lavovskom i doktorandica na kijevskom sveučilištu, u svom radu “Динаміка змін назв українських футбольних команд у ХХ–ХХІ ст.” (str. 312–324) o nazivima ukrajinskih nogometnih momčadi u 20. i 21. stoljeću (po M. Torčinskom “komandonimima”) povezuje onomastiku sa sociolingvistikom. **Tetyana Zhuravel (Тетяна Валентинівна Журавель)**, predavačica na Nacionalnom zrakoplovnom sveučilištu u Kijevu, u članku “Порівняльний аналіз англійської та української науково-технічних терміносистем: лексико-семантична характеристика термінів та способи їх утворення” (str. 382–390) uspoređuje i analizira znanstveno i tehničko nazivlje u engleskom i ukrajinskom leksiku.

Značajan broj radova posvećen je različitim gramatičkim pitanjima, fonološko-fonetskim, morfosintaktičkim i tvorbenim. **Milenko Popović**, prof. emeritus s Filozofskoga fakulteta u Zagrebu, svoj opsežni prilog “Hrvatski – ukrajinski. Pisma. Grafije (s osvrtom na ruski i bjeloruski)” (str. 60–76) posvećuje problematici kojom se često bavio – kontrastivnoj analizi načina bilježenja glasovnih sustava suvremenoga hrvatskoga i ukrajinskoga jezika (s osvrtom na ruski i bjeloruski), odnosno načelima bilježenja tih jezika latiničnim i ćiriličnim pismom i grafijom. **Silvija Graljuk**, asistentica za ukrajinski jezik na Filozofskome fakultetu, u svome se članku “Kontrastivna analiza primarnih prijedloga s lokativom u ukrajinskom i hrvatskom standardnom jeziku” (str. 199–208) bavi usporedbom sustava prijedloga u dvama srodnim jezicima, poglavito razlikama u funkciji “istih” prijedloga. **Milena Ivanović**, docentica na Filološkome fakultetu u Beogradu, u svome članku “Дистрибутивність як підтип дієслівної множинності в сучасній українській мові” (str. 226–233) analizira iskazivanje distributivnosti u sustavu ukrajinskih glagola, što prema kategorizaciji V. S. Harkovskoga podrazumijeva vremenski raspored radnje i uključenost agensa. Distributivnost radnje i agensa izražena je značenjem različitih glagolskih oblika. **Ljudmila Popović**, red. prof. Filološkoga fakulteta u Beogradu, u svome članku “Функції теперішнього

доконаного в українській мові” (str. 77–87) analizira funkcije perfektivnoga (historijskoga) prezenta u ukrajinskom jeziku, odnosno mogućnosti temporalne transpozicije historijskog prezenta u futur i perfekt. Pritom upućuje na različita semantička obilježja radnje, iskazane analiziranim glagolskim oblikom. Studentica rusistike i anglistike **Marta Brajnović** i **Željka Čelić** u zajedničkom radu “Сопоставление английского и русского причастий с хорватской точки зрения” (str. 111–120) uspoređuju i analiziraju tvorbu, oblike i funkcije participa u engleskom i ruskom jeziku u odnosu na suvremeni hrvatski u kojemu se ovaj glagolski oblik više ne upotrebljava.

Uz područje metodike učenja stranih jezika vezani su ovi radovi: **Marina Jajić Novogradec**, doktorica znanosti, asistentica na Filozofskome fakultetu u Zagrebu i stručnjakinja za metodiku nastave stranih jezika, u članku “Jezična nadarenost – teorijska razmatranja i praktične implikacije za nastavu ruskoga jezika” (str. 234–242) govori o nadarenosti kao bitnom kognitivnom čimbeniku u ovladavanju inim jezikom (OVIJ). Upućuje na znanstvena istraživanja koja svojim rezultatima mogu pridonijeti boljem prepoznavanju i napredovanju nadarenih učenika. **Alla Davydenko (Алла Олександрівна Давиденко)**, predavačica s Nacionalnoga zrakoplovnoga sveučilišta u Kijevu, u svome se prilogu “Принципы интенсивного обучения иностранным языкам” (str. 178–187) bavi metodikom nastave stranih jezika u ukrajinskoj sredini te upućuje na niz različitih suvremenih pristupa koji čine potencijalno jedinstveni metodički sustav. **Oksana Trostynska (Оксана Миколаївна Тростинська)**, docentica na harkovskom sveučilištu, svoj članak “Українська мова як іноземна: порівняльний метод навчання” (str. 343–351) posvećuje metodici poučavanja ukrajinskoga kao stranoga jezika. **Željka Čelić** i **Petra Grebenac**, studentica kroatistike i rusistike, svoj prilog “Языковая интерференция при усвоении морфемного состава русского языка хорватоязычными” (str. 146–157) posvećuju problemima interferencije ruskoga i hrvatskoga jezika kod hrvatskih studenata rusistike.

Dva su priloga zanimljiva lingvokulturološki. Student kroatistike i rusistike **Zvonimir Ibrišević** i **Željka Čelić** svoj članak “Непристойность в языке – лингвистический анализ общественно окрашенных слов” (str. 218–225) baziraju na anketi mlađega naraštaja ruskih govornika. Analiziraju njihov interes za značenja i uporabu psovki te konstatiraju da je relativno slab i da su ruski ispitanici zatvoreniji za tu pojavu od hrvatskih govornika. Isti autori, **Željka Čelić** i **Zvonimir Ibrišević** u članku “Эвалюация понятия *хорватский*. О положении хорватского языка и об интересе к хорватской культуре в Москве 2017 г.” (str. 158–165) prema rezultatima ankete provedene 2017. godine na MGU u Moskvi i FF u Zagrebu zaključuju da pojam “hrvatski” poprima sve pozitivniju konotaciju u ruskoj sredini, poglavito zahvaljujući uspjesima hrvatskih nogometaša.

Tri priloga govore o položaju ukrajinskoga jezika u zemlji i svijetu. Tako **Lyudmyla Boyarova (Людмила Георгіївна Боярова)**, docentica na Filološkome fakultetu harkovskoga sveučilišta, u svome zanimljivom i instruktivnom radu “Мовне планування як чинник динаміки норм в українській літературній мові” (str. 10–110) govori o problemima jezičnoga planiranja i jezične politike, odnosno o dinamici normiranja ukrajinskoga književnoga jezika s obzirom na uzroke i posljedice složene jezične situacije u Ukrajini. **Oksana Danylevska (Оксана Миколаївна Данилевська)**, kandidatkinja filoloških znanosti na Institutu ukrajinskoga jezika ukrajinske Akademije u Kijevu, u svom radu “Мовна ситуація в українській шкільній освіті за оцінками респондентів масового опитування” (str. 166–177) na osnovi anketa koje su u različitim dijelovima Ukrajine provedene od 2006. do 2017. godine analizira jezičnu situaciju s posebnim obzirom na pretežno urbanu rusko-ukrajinsku dvojezičnost, koja iziskuje određene promjene u ukrajinskom školstvu. I na kraju, **Svitlana Romaniuk**, hab. doktorica znanosti na ukrajinstici na varšavskom Sveučilištu, u članku “Україністика у Варшавському університеті – традиція в ногу з сучасністю” (str. 325–332) opisuje dugu tradiciju varšavske ukrajinstike, najstarije izvan Ukrajine (65 godina), te pozdravlja proslavu 20. obljetnice zagrebačke ukrajinstike.

Poseban dodatak u zborniku čini 6 priloga (str. 390–424). To su prijevodi Ševčenkove i Puškinove pjesme “Kavkaz” te Puškinove i Ševčenkove pjesme “Muza” iz pera Željke Čelić. Dva veća znanstvena teksta ruskih autora – književnoteorijski Darje Vladimirovne Krotove i lingvokulturološki Igora Vasiljeviča Ružickoga – preveo je Zvonimir Ibrišević.

Na kraju je zbornika popis svih 36 autora tekstova s podacima o njihovu tadašnjem akademskom statusu, ustanovama u kojima rade ili studiraju i e-adresama.

Čestitajući našoj ukrajinstici 20. obljetnicu postojanja samostalnoga studija, poželimo joj uspješan razvitak i rast i u trećem desetljeću.

Dubravka Sesar